

Prágai napló

Az Óvárosi tér a Tyn templommal

Tavasztól ősziig Prága belvárosában talán több a külföldi turista, mint a helybeli. Kis túlzással azt is lehetne mondani, hogy a prágaiak messze elkerülik az Óvárosi teret vagy a Károly hidat, hacsak nem a turistákból élnek, vagy nincs halaszthatatlan dolguk arafelé. Ilyenkor ugyanis szinte mozdulni sem lehet a kirándulók hadától. Prága kétségkívül Európa egyik legszebb városa, igen könnyen megközelíthető, így érthetően vonzza a látogatók tömegeit, akik viszonylag kis területen mozogva járják be a várost, nemegyszer egymást is zavarva a látványosságok szemlélésében.

A prágai Óváros szíve, az Óvárosi tér azonban a fővárosiak és általában a csehek számára kicsit több is, mint pusztán gyönyörű, épített környezet. Nagy politikai sorsfordulókon vagy itt, vagy a szomszédos Vencel téren tartották és tartják a tömegrendezvényeket, tiltakozó vagy támogató tüntetéseket. Kiemelt nemzetközi sportesemények alkalmával az Óvárosi téren elhelyezett óriáskivetítőkön követheti, izgulhatja végig a cseh sportolók küzdelmeit a sörözgető közönség. Júniusban, a labdarúgó-Európa-bajnokság adott alkalmat a prágaiaknak arra, hogy „ideiglenesen” visszafoglalják a teret, legalább a cseh válogatott meccseinek idejére. Az már más kérdés, hogy a nagy remények hihetetlen drámává fajultak, amikor a biztosan megnyertnek vélt, törökök elleni mérkőzés szinte az utolsó pillanatokban veszett el a cseh nemzeti tizenegy számára. A téren összegyűlt ezrek döbbenet figyelték a drámai verséget, nem hittek a szemüknek. Érthetően elmaradt a cseh győzelmek esetén kötelező össznépi szökdécselés, amikor több ezer torok üvölti, hogy „hopp, hopp, aki nem ugrál, az nem is cseh”. Ugrál is ilyenkor a tér apraja-nagyja, és legalább egyetlen pillanatig mindenki szeret mindenkit; ebben az össznépi tornagyakorlatban benne van a nemzeti érzés kifejezése is, még ha akkor senki nem gondol is rá.

Azt a bizonyos nemzeti érzést ugyanis nem is olyan egyszerű meghatározni egy olyan országban, amely önálló államiságát még 1620-ban, a fehérhegyi csatában elvesztette, és cseh államként csak a rendszerváltás után, Csehszlovákia szétválásakor szerezte vissza.

A hivatalos és nem hivatalos Prágában azóta is viták folynak arról, hogy az önálló Csehország hová is tartozik: Nyugat- vagy Közép-Európához? Egyáltalán, Közép-Európa földrajzi fogalom; vagy inkább eszmei, érzelmi közösség, országcsoport, amelynek tagjait a közös múlt, a nagyjából közös tapasztalatok, közös érdekek fűzik össze; esetleg politikai kategória. Az általánosan elterjedt vélemény szerint kétség sem férhet ahhoz, hogy Csehország a Nyugathoz tartozik. Az indoklás rendkívül egyszerű: tessék ránézni a térképre, Prága sokkal nyugatabbra van, mint Bécs, és az osztrákokat mindenki nyugatinak tartja, nem pedig még mindig kissé lesajnált közép-európainak. Mások szerint

ez a megállapítás leginkább csak politikailag korrekt, mert nehéz lenne tagadni, hogy a csehek mentalitásukban, hagyományaikban, épített és szellemi örökségükben, történelmi tapasztalataikban mégiscsak jobban hasonlítanak az egykori Osztrák–Magyar Monarchia többi népéhez, mint a klasszikus értelemben vett nyugat-európai nemzetekhez.

A Louvre kávéház például nyugodtan lehetne akár Triesztben, Ljubljanában, Temesváron vagy akár Bécsben is. Pestet csak azért nem hozom fel példaként, mert nálunk – itt nem részletezett okokból – gyakorlatilag csaknem teljesen megszűnt a hagyományos kávéházi

Találkozás a STRED munkatársaival

kultúra. A Prága belvárosában lévő Louvre viszont nagyon is él. Már kora reggel zsúfolt, és, ami irigylésre méltó, főként helyiek fogyasztják itt reggelijüket. Az árak nem éppen alacsonyok, de nem is megfizethetetlenek. Noha a vendégkör a módosabbakból áll, mégis sok a fiatal. Láthatóan futja a kávéházi reggelire. A környezet elegáns, visszafogott, a pincérek udvariasak.

Itt beszéltünk meg randevút a STRED, vagyis a Közép-Európai Párbeszéd névre hallgató egyesület képviselőivel. Fiatalok, szinte alig léptek ki az egyetemről, és informatikai korunk szellemében *Revue Dialog* című kiadványuk interneten olvasható (<http://dialog.stred.org>). Tomáš Kavka, az egyesület Végrehajtó Tanácsának tagja azt magyarázza, hogy a közép-európai társadalmi és kulturális kutatások eredményeit szeretnék bemutatni a cseh közönségnek. Elsősorban olyan projekteket, amelyek erősítik a szabad, nyílt társadalom fejlődését. Valójában ebbe minden vagy csaknem minden belefér: a netre jellemző cinizmussal és kifejezésekkel megírt beszámoló egy cseh önkéntes munkás kalandjairól a Művészetek Völgye Fesztiválon éppúgy, mint egy igényes elemzés

Gellér Katalin, Udvarhelyi Szabolcs és Módos Péter

Angela Merkel német kancellárrol, vagy egy összeállítás a prágai kávéházak történetéről.

Nyilván nem olvassák tömegek a *Dialogot*, de annyira azért fontos kiadvány, hogy ajánlott linkként rajta legyen a Károly Egyetem Szláv és Kelet-Európai Intézetének honlapján.

Európa egyik legpatinásabb felsőoktatási intézményét pedig igazán komolyan kell venni. A Szláv és Kelet-Európai Intézet igazgatója az a Rudolf Chmel, akit a cseh–szlovák–magyar háromszögben biztosan mindenki ismer, aki Közép-Európával és a három ország kapcsolataival, viszonyrendszerével foglalkozik. Ami persze fordítva is igaz: Rudolf Chmel is ismer mindenkit, nemcsak a kutatókat, hanem a politikusokat is, hiszen többször volt nagykövet Budapesten, előbb cseh–szlovák, majd szlovák színekben, volt a pozsonyi kormány minisztere, egyetemi tanár Pozsonyban, majd Prágában. Jóllehet a cseh felsőoktatás is ezer bajjal

A Louvre kávéház lehetne akár Triesztben is

küzd, a Károly Egyetem növendékének és végzettjének lenni mégis presztízis; a jövődől ilyen-olyan rangú vezetői az itt szerzett tudás birtokában nyilván más szemmel, és, ami fontosabb, más ismeretekkel felvértezve tekintenek majd közép-európai szomszédaira. Akikkel – valljuk meg – kölcsönösen elég keveset tudunk egymásról, és azt is felszínesen. Prágában például már évek óta sláger a Franz Kafka képmásával ellátott bármi: bögre, sál, póló, poháralátét. Veszik is a külföldiek, mint a cukrot, bár nagy összegben mernék fogadni arra, hogy többségük soha egyetlen Kafka-könyvet el nem olvasott, és talán nem is tudja, ki az az ember, akinek képmását a trikóján viseli.

Kafka különben Švejket is kiszorította a szuvenirboltokból, bár az kétségtelen, hogy a „derék katona” továbbra is a legismertebb cseh teremtmény a földön.

Udvarhelyi Szabolcs

Régiós párbeszédösztönzés cseh módra – bemutatkozik a STRED –

A Středoevropský dialog (STRED) nevű civil kezdeményezés gondolata fiatal történészekről származik 1999-2000-ból. Az ötletet szinte azonnal meg is valósították a prágai egyetem művészettörténet és filozófia szakán. A szellemi kör idővel a kultúra, a politika és a társadalomtudományok iránt érdeklődő hallgatók bázisa lett, azoké a fiataloké, akiknek határozott céljuk párbeszédet folytatni a régióban tevékenykedő kollégáikkal.

A STRED első fontos eseménye az a 2002-es konferencia volt, amelyen a pardubicei regionális iroda felépítéséről cseréltek eszmét, a wrocławai egyetemről érkezett lengyel kollégákkal együtt. A fiatal társadalomtudományi kutatók műhelye ugyancsak segítette fölépíteni és megerősíteni a társaság szervezeti rendszerét. Kialakult tehát a civil kezdeményezésű STRED közös platformja.

Ami a STRED tevékenységét és céljait illeti, kiterjedt intézményi összefogásra támaszkodva mutatja be a közép-európai országok társadalmi és kulturális törekvéseit és eredményeit. Közép-európai országokkal, nemzetközi együttműködésben tudományos szemináriumokat és konferenciákat szervez. 2003-ban a lengyel Kelet-európai Kollégiummal közösen tartottak szakmai összejövetelt Wrocławban *A rivalizálástól a partnerségig* címmel, amelyen számos fiatal történész számolt be a cseh–lengyel kapcsolatok erősítésében elért eredményeiről. A következő években ismét Pardubicében tartottak találkozókat a közép-európai régió érintett szakemberei *Szlavisztika a közép-európai régióban* címmel. A beszélgetésben Běl Mátýás Egyetem-

mel közösen pedig a *Szlovák Köztársaság 1939-től 1945-ig – ifjú történész szemmel* című konferenciára került sor.

A társaság más kulturális eseményeken is tevékeny szerepet vállal, például kiállítások rendezésében. Az ArteFakta kiállításon (*ArteFacts: Egy globális mítosz elbeszélései*, 2006. április 1-től 29-ig a Staré Hradban) a társaság néhány tagja saját munkáival is szerepelt. Március 12-e és 31-e között a Prágai Városi Múzeumban szerveztek kiállítást a STRED tagjai, amelyek keretében szemináriumokat és előadásokat is tartottak.

A *Párbeszéd tanároknak* címmel zajló szemináriumot azzal a céllal indították útjára Prágában, hogy a tanárok szakmai és pedagógiai képességein javítsanak. A projektet a European Social Fund támogatta; a STRED az előadókat választotta ki részben saját szakértőiből, részben más tudományos intézetek munkatársait meghívva.

Számos szakmai rendezvény van tehát a hátuk mögött, mégis a *Revue Dialog* című internetes fórumra a legbüszkébbek (<http://dialog.stred.org>). Ezt a közép-európai kulturális és társadalmi témákkal foglalkozó újságot négy éve adják ki, havi-negyedéves rendszerességgel. Minden egyes számban, interjú keretében részletesen bemutatnak egy-egy kiemelkedő közép-európai személyiséget. Az internetes folyóirat elsősorban irodalomra, művészetre, társadalmi jelenségekre, földrajzra és a társadalmi különbözőségek feltárására fókuszál. Olyan rovatokba rendezve hozza nyilvánosságra írásait, mint például a *Párbeszéd és vezércikk* (interjúk), *Vita és Kritika*, *Művészet és Társadalom*, *Közép-Európa*, *Genius loci* és *Genius locomoti*.

A szellemi műhely tagjainak száma egyre növekszik azáltal, hogy a célközönséget, vagyis egy bizonyos kultúrközösséget az elektronikus médián keresztül érték el, akik teljes egészében kihasználhatták az európai virtuális könyvtár (www.readme.cc) adta lehetőségeket. További partnereket is bevont – például a budapesti Petőfi Irodalmi Múzeumot, a német Literaturhaus Hamburgban, a szlovén Univerzitat Mariborban – egy páneurópai projektbe, amelyben a STRED a cseh nemzeti szekció felelőse, s az internetes és a könyv olvasási kultúra összekapcsolása a feladata. A honlap immár elérte a napi negyvenezres látogatottságot.

A társaság munkája a fenti projektben sok ember közös, összehangolt együttműködését feltételezi. A társaság elnöke, Dominik Hrodek publicista mellett meg kell említenünk a projektkoordinátorokat – Tomáš Kavkát, Vítězslav Sommert, Lukáš Vlčeket, Hana Zimmerhaklovát, Jan Vršovský matematikust, Jan Krivinka közgazdászt és a politológus Marek Škorvagát.

A közép-európai kulturális szférában a párbeszédre való törekvés érzékelhetően erősödik, a STRED kezdeményezése nemcsak a Cseh Köztársaságban talált kedvező fogadtatásra, hanem a szakértőkkel, intézetekkel való együttműködésén keresztül a szélesebb, közép-európai régióban is. ■